

Kafkas *Schakaler och araber*.

Av Kaj Genell, 2017.

Franz Kafkas (1883-1924) djurhistorier är många och ganska skiftande till sin natur. De står i ett egenartat och inte rakt förhållande – var för sig – till *alla liknelsegenrer*.¹ Vi kan bland "djurhistorierna" urskilja så olika berättelser som *Förvandlingen*, *Liten fabel*, *Husfaderns bekymmer*², *Schakaler och araber*, *Boet*, *Den sanningssökande hunden*, *Redogörelse framlagd inför en akademi*, *Josefin sångerskan, eller musfolket* och *Gamen*.

Ibland har dessa berättelser en invecklad komposition - som *Förvandlingen*, *Schakaler och araber*, *Husfaderns bekymmer* - och har där verkligt lite omedelbar beröring med en traditionell allegori eller fabel, men kategoriseras oftare, och högst sannolikt bättre, i termer av "grotesk" eller ..."kafkaesk". I dessa senare berättelser finns en mycket stor spänning mellan huvudelementen, och berättelserna spränger, p.g.a. det sätt på vilket denna spänning är full av inadvartenser i förhållande till realismen, ramen och en slags normalitet, och vi finner i dessa inget enhetligt uppgående i någon existerande genre. Berättelserna har alltså ett sätt (!) som de spränger sönder. De är det söndersprängande sättet. Man är här vanligen frestad att läsa dem, och att diskutera dem, som om de

¹ jfr. Powell, 2009.

² (*Odradek*)

ägde en symbolisk innebörd, men denna är sällan särskilt tydlig på det explicita planet. Att den *splittring* som dessa berättelser genom sin struktur gestaltar i form ofta av en kontrast *människa-djur* ofta kan ses belysa Människans ensamhet, hennes unicitet som levande, och hennes förhållande till annat levande och döda ting, det gör det ofta möjligt att säga, att de handlar om ett förhållande till den stora *Annanheten*, samt ett generellt lyftande av frågor om denna levande mänskliga identitet. Men Annanheten kan också syfta på konstnärens/författarens situation. Det är alltså svårt att kategorisera dessa berättelser. Det är snarare meningsfullt att säga, att de ofta står i kontrast till, eller ger sken av att stå kritiska till, eller att göra sig lustiga över, eller sväva över konventionella genrer som allegori, fabel, parabel, liknelse, och således även ställa dessa genrer *i ett särskilt ljus*. Berättelserna står också till dels i kontrast till sig själva, som de ändå ÄR berättelser.

Det ger ingen ytterligare upplysning om dessa berättelser, att kalla dem grotesker, eller något annat, som anknyter till subjektiv upplevelse. Och någon objektiv term har vi inte, annat än: berättelse. Och t.o.m. när vi griper ordet "berättelse" så kan vi också där ibland – när det gäller dessa Kafkas djurnoveller (?) – tveka. Ty meningen med dem är så undanlidande att vi ju faktiskt inte vet, vad vi har att göra med. Ofta har detta nu lett till att man, när man läser Kafkas noveller, som vi ändå kallar dem, jämför dessa med varandra, och jämför dem med romanutkastet och kommenterar i jämförelsen. De flesta som skriver om Kafka, använder sig av en komparativ metod på detta sätt, - och det syns som om grunden till detta är, att det varit svårt att begripa den enskilda korta texten, som man har velat förklara delen utifrån ett slags helhetsperspektiv. Här har man dock då endast utökat enigmatiken.

Kafka kan, delvis i egenskap av jude, ha haft en kritisk inställning till *parabeln* (enkannerligen den judiska) och man kan inte utesluta – tvärtom framstår det troligt – att detta också gäller *fabeln*.

Den lilla – vanligen av sionister eller somliga arabiska kommentatorer lättsinnigt "kapade"³ - novellen *Schakale und Araber* är skriven 1917. Närmare bestämt i januari eller februari

³ se t.ex.: J. Hanssen, Op.cit.

detta år. Den publicerades av den egenartade mystikern Martin Buber i dennes sionistiska tidskrift *Der Jude* 2 Okt. 1917.

Det kan nämnas att *Balfourdeklarationen* om Palestina förmedlades av engelsmännen – efter kontakt mellan Balfour och Weizman - till ledaren för det judiska samfundet i England, och William Rothschild i November just detta år. Kafka kände väl till detta. Martin Buber ville sätta denna novell, jämte *Redogörelse för en akademi*, under rubriken *Två parabler*, men Kafka vägrade och ville ha titeln: *Två djurhistorier*. Redan här, år 1917, börjar alltså tolkningsdragkampen om Kafka! Buber⁴) vill ha Kafka med i den sionistiska kampen. Han vet då ännu inte s.a.s. att han ”har med Kafka att göra”. Kafka skall underordnas en sak!

Själva berättelsen, som ju är en huvudsak, beskriver hur en europé besöker öknen och hur han där omsvärmas av schakaler, - ett asätande flockdjur - som på alla sätt söker beveka mannen att hjälpa dem, att med en stor rostig sax⁵, som de sparat för ändamålet, skära halsen av araberna. (Kafkas beskrivning av schakaler som asätare får ses som visserligen ett betydelsefullt faktum vad som rör FKS egen berättelse. I verkligheten är schakaler jagande, och de faller andra vilda djur.). Schakalerna kan, eller rättare sagt, får inte – i FKs novell - döda araberna, av moraliskt-religiösa skäl. Schakalerna förutsätter dock att en europé inte har några som helst hinder i den vägen. Mannen, som alltså är europé, vägrar. I konversation med en arab i närheten får mannen höra, att detta med halsavskärningen är ett ständigt pågående hot från schakalerna. Araben förklarar dock – efter han bjudit schakalerna på en död kamel – slutligen att han älskar schakalerna som de är.

I en spridd tolkning skulle då schakalerna vara de ortodoxa judarna, och saxen skulle nu – i en mindre spridd tolkning - sedd av Kafka i en slags profetisk klarsyn ...vara en atombomb.⁶ I en längre, skäligen vederhäftig, uppsats av Jens Hanssen (*Kafka and arabs*, 2012) framgår att denna novell haft stor betydelse – vilket generellt gäller noveller av Kafka – för modern arabisk litteratur.

Att berättelsen skulle handla om något annat än just judar och araber, det har många svårt att föreställa sig. Egendommeligt nog. Många judiska kommentatorer, bl.a. Judith Butler, - en känd ”rabiät” antisionist och feminist -, har emellertid reserverat sig mot

⁴ Jfr. dennes *Gog und Magog*, 1917.

⁵ (”Nähschere”, *SErz*, s. 135.),

⁶ Jfr. J. Buzaglo, <http://www.jipf.nu/nyhet/kafka-schakaler-araber-och-freden>.

detta. Man bör betänka, att Kafka är en högst raffinerad berättare, att han är en sann skeptiker, att han inte i några andra noveller alls klart visat sig vara en idédiktare.

Det är också lite ologiskt att tänka sig, att nu å ena sidan schakalerna *skulle stå för något annat* i berättelsen, men att å den andra araberna inte skulle stå för något annat än just araber. I en allegori, eller parabel, skall ju formen $A=B \wedge C=D$ råda, - d.v.s. två *annan-relationer*, och alltså inte : $A=B \wedge C=C..$). Schakalerna symboliserar alltså – enl. somliga – det judiska folket. Och araberna symboliserar sig ... själva. Orimligt. (I en allegori.). Detta är min invändning, och jag finner att det vore egendomligt att tillvita Kafka en så "sned" (oblik) och ofullständig "parabel". Eller med andra ord: en riktigt dålig, formellt sett. Inte minst med tanke på den utsökta judiska parabeltraditionen.

Hanssen är – med rätta – uppbragt över hur det israeliska styret bedriver "kulturimperialism", och hur de t.ex. kräver äganderätt till alla judars kulturella produktion världen över. Bland annat Max Brods till sin sekreterare (Eva Hoffe) efterlämnade koffert, innehållande bl.a. – troligen – okända kaskamanus. Kafka var aldrig nånsin i Jerusalem! Han uttryckte aldrig heller någon som helst explicit längtan till denna stad.

Dessutom framkommer det, om man ser på Kafkas manuskript till *Schakale und Araber* en notabel egendomlighet. Där står: "Vi slog läger vid oasen ~~Gemalja~~ (/jammalijja, arabiska = vacker/överstruket). Vännerna sov. En ~~beduin~~ (överstruket, ersatt med : "arab") en arab kom fram./.../.⁷ Således var beduiner och araber utbytbara för FK. Beduinerna sågs nu av bosättarna (dåtidens, tidigt 1900-tal, de judiska i Palestina) som kusiner; dessa ansågs vara semiter, såsom t.ex. abessinierna/d.v.s. : snuvande etiopierna.

Det sannolika med denna berättelse är därför, att berättelsens innebörd var av personlig art för Kafka. Vilken inre konflikt det handlar om vet vi inte. Men vi kan utesluta att det handlar om atombomber.

⁷ (M. Pasley, Ed. *Nachgelass. Schr. U. Fragmente*, Frankfurt, 1993, 1. 276.).

Kafkas djurberättelser är nu, som nämnt, många. Han älskade tydligen att skriva dem. Ibland om hunddjur. T.ex. *Den sanningssökande hunden*. Att denna berättelse innehåller en beskrivning av judar – judiska folkgrupper, det kan det dock knappast råda någon tvekan om.

I *Schakale und Araber* framgår det att de två grupperna det handlar om bebor samma territorium, att de hatar varandra men att de också älskar varann. Här finns alltså en konflikt av tragisk art, där berättaren – i berättelsen: besökaren – står likt en medlare. Konflikten tycks vara sådan att den aldrig kommer att lösas. Det råder en hatkärlek mellan grupperna, liksom det i många av Kafkas berättelser finns ett sådant element i huvudkonflikten. Kafka tycks ha älskat att uppmåla konflikter av denna karaktär, där det förekommer ett element av att samtidigt vilja anfalla och att kärleksfullt omfamna.

Det är nog alltså snarare så att det är själva detta element, som berättelsen handlar om. Detta element kan, om det handlar om två personer, kallas det sadomasochistiska elementet. Dessutom, och detta är viktigt, kan man då säga att denna sadomasochism sätter ifråga kärleken. Kärleken kan på ett metaplan motsvara: berättelsen, den symboliska berättelsen, parabeln.

Den grundläggande retningen (!) i Kafkas noveller är just den, retningen i förhållande till den konventionella berättelsen.

De kända konflikter, som Kafka brukade utnyttja, som förevändning för sina berättelser är få. Det är viktigt att mer betona detta, att han använde sig av material just som förevändning. Han avsåg alltså inte att reda ut något med sina berättelser. De kända konflikterna, vilka kan skymta som motiv till vilka det kan ha alluderats i berättelsen, är:

1.) Kafka i förhållande till sin far, Hermann Kafka. 2.) i förhållande till familjen. 3.) i förhållande till Ottla Kafka, FKs syster. Den incestuösa kärleken. 4.) i förhållande – sexuellt - till kvinnor/män/barn. 5.) i förhållande till sexualiteten, som sådan. 6.) i förhållande till sitt skrivande. 7.) Kafkas syn på revolutioner i allmänhet. (Kafka odlade nästan ständigt en kryptostatskritik i sitt

skrivande. Kejsar Franz Josef I, efter vilken Kafka var döpt, hade dött i oktober 1916.) 8.) i förhållande till sionismen, som han oftast tyckte illa om. 9.) i förhållande till livet, som sådant. 9.) förhållandet mellan Kafkas egen litterära stil och all annan litteratur.

I *Schakale und Araber* kommer en man - berättaren - till en oas inbäddad i ett sällskap med kamelberidna araber. Han har utrustats med en trästicka, som han – för att skrämma bort schakaler – kan tända vid den öppna elden.

Han somnar och väcks av att han är omringad av en grupp schakaler, där den äldste tar till orda.

Således meddelas det i berättelsen att schakalerna ses som farliga, både av araberna men också av europén, som kommer från "norden". Så initieras konflikten av schakalerna. Och de brukar tydligen göra så. De är anfallare, och kända sådana. Man tycks kunna leva utan dem. De bidrar inte med något till arabers eller européers liv.

Här är det då lätt att utesluta att konflikten i denna berättelse, eller antiberättelse, skulle handla om Franz' förhållande till dennes far. Likaså familjen. Likaså livet. Men konflikten, som smyger sig på i form av en antagonist om natten, den kan handla om sexualitet eller om skrivandet. Båda dessa är illa tålda till en viss grad av det vakna samhället, och det är endera av dessa, eller för all del båda, som smyger sig på europén när han ligger på marken intill elden i oasens nattkyla i Afrika.

Schakalerna tränger sig på europén, fysiskt. De vill vara nära. De biter i hans rock. Talesmannen för den enträget frestande gruppen, bestående av hundratals djur, säger till europén att denne sedan generationer är väntad för att befria schakalerna från araberna. Med en skära.

Nu hör araben detta. Han kommer med sin piska och låter den vira över schakalerna, som gnyr. Araben låter släpa fram en nyss dödad kamel och låter så ökenhundarna kalasa på kadavret. De gör så, under piskslagen.

- "Är de inte vackra? Frågar den starke friske araben. Är de inte dumma? Och vi älskar dem för det.", säger han.

Nu fortgår livet som vanligt igen mellan schakaler och araber.

Kalaset på kamelen tycks avgöra allt. Schakalerna upphör att intressera sig för araberna, men står bara ut med dem som vanligt. Så är allt som det var.⁸ Många uppror här i världen är meningslösa, då nästan alltid hungern till slut segrar över frihetsbegäret. – Det spelar ingen roll hur väl man än håller sig till det rena, estetiska flaubertska skrividealet om att skriva om ingenting alls, man kommer ändå alltid att ses som om man gjorde det.

Copyright Kaj Genell 2017.

⁸ Jfr. t.ex. H. Richter.